

Ona Tijūnėlienė, Akvilė Virbalienė

ANKETOS, PEDAGOGINIŲ REIŠKINIŲ VERIFIKAVIMO PRIEMONĖS, PSICHOLOGINIAI KONSTRAVIMO PAMATAI

Anotacija. Šiame straipsnyje rašoma, kad anketinė apklausa kaip viena iš apklausos rūšių turi pranašumų ir trūkumų, lyginant su kitais metodais. Tačiau ji pedagoginiuose ir kituose socialiniuose tyrimuose populiarė, nes tinkamai parengus ir panaudojus apie tiriamąjį reiškinį galima gauti pakankamai adekvačios informacijos. Straipsnyje išsamiau aprašomi bendrieji anketų vaikams ir paaugliams rengimo principai, pabrėžiama šių amžiaus tarpinių psichologinių ypatumų svarba. Straipsnyje šie ypatumai aprašomi ir teikiamos rekomendacijos, kaip sukonstruoti anketos klausimus turinio, formos, logikos, tiriamo objekto, keliamų tikslų bei amžiaus tarpiniams būdingų ypatumų sąveikos atžvilgiu. Straipsnio turinio naujumas – tai anketos, kaip pedagoginių reiškinų verifikavimo priemonės, psichologinių konstravimo pagrindų pateikimas.

Esminiai žodžiai: anketinė apklausa, klausimynas, amžiaus tarpinis, simboliai, vaikystė, paauglystė.

Problemos aktualumas. Pasaulinis mokslas kiekviningai analizė laiko standartine procedūra, būtina rimtam moksliniam tyrimui. Jos metodais nesiekama rasti naujų mokslui nežinomų išvadų; tokių metodų paskirtis – verifikuoti teiginius, patvirtinti įvairias intuityvias idėjas apie žmogaus elgesį, tarpusavio santykius [9; 11]. Vienas iš tokių metodų – apklausa.

Socialinių tyrimų metodologiniuose darbuose apklausa kaip empirinių tyrimų metodas apibūdinta pakankamai išsamiai: įvertinti teigiami jos aspektai, išryškinti trūkumai. Išskiriamos šios apklausos rūšys: anketinė apklausa, interviu, anketinė apklausa paštu, telefoninė apklausa, apklausa per komunikacijos priemones. [5, p. 179–206].

Rašydamas apie apklausos metodą K. Kardelis atkreipia dėmesį, kad šio metodo negalima supriešinti su stebėjimo metodu. Kiekvienas metodas atlieka savo vaidmenį ir vienas kitą gali tik papildyti, bet negali vienas kito pakeisti. Dėl jų savitumo nebūtų tikslinga *stebėti* kai kuriuos tyrimo objektus – šeimos gyvenimo pomėgius, jos narių laisvalaikį, nes įvertinant šiuo metodu gautą informaciją, pvz., elgesio motyvus, išskyla sunkumų. Šiuo atveju geriau organizuoti apklausą, nes ji gali padėti surinkti objektyvesnius duomenis. Mokslininkas teigia, kad kalba būtent ir yra ta priemonė, kuri padeda priimti informaciją, taip pat ir ją perteikti. Nors ir trumpai atsakant į anketos klausimus, reikia pagalvoti, ką atsakyti [5, p. 180].

Iš tiesų žmogaus savigarba yra tas veiksnys, kuris orientuoja atsakyti į klausimus taip, kad teikiamoji informaci-

ja atitiktų realią padėtį. Tai leidžia teigti, kad apklausos metodas gali padėti surinkti adekvačią informaciją. Kita vertus, toji informacija, patekusi į tyrėjo rankas, gali būti neadekvačiai suprasta ir subjektyviai interpretuojama. Taigi suabsoliutinti apklausos negalima – ji turi pranašumų prieš kitus metodus ir, žinoma, trūkumų [5, p. 180].

Mūsų šalies mokslinėje praktikoje labai populiarė anketinė apklausa. Ji, kaip ir kitos apklausos rūšys, yra kritikuojama, o kartais ja net nepasitikima. Pasak R. Tidikio [12, p. 475], anketinio tyrimo metodas dažnai kritikuojamas kaip subjektyvus metodas, nepakankamai patikimas, primityvus. Tačiau, mokslininko teigimu, problemą sudaro dažniausiai ne metodo primityvumas, bet nemokėjimas juo naudotis ir nesugebėjimas įvertinti jo pranašumo prieš kitus metodus.

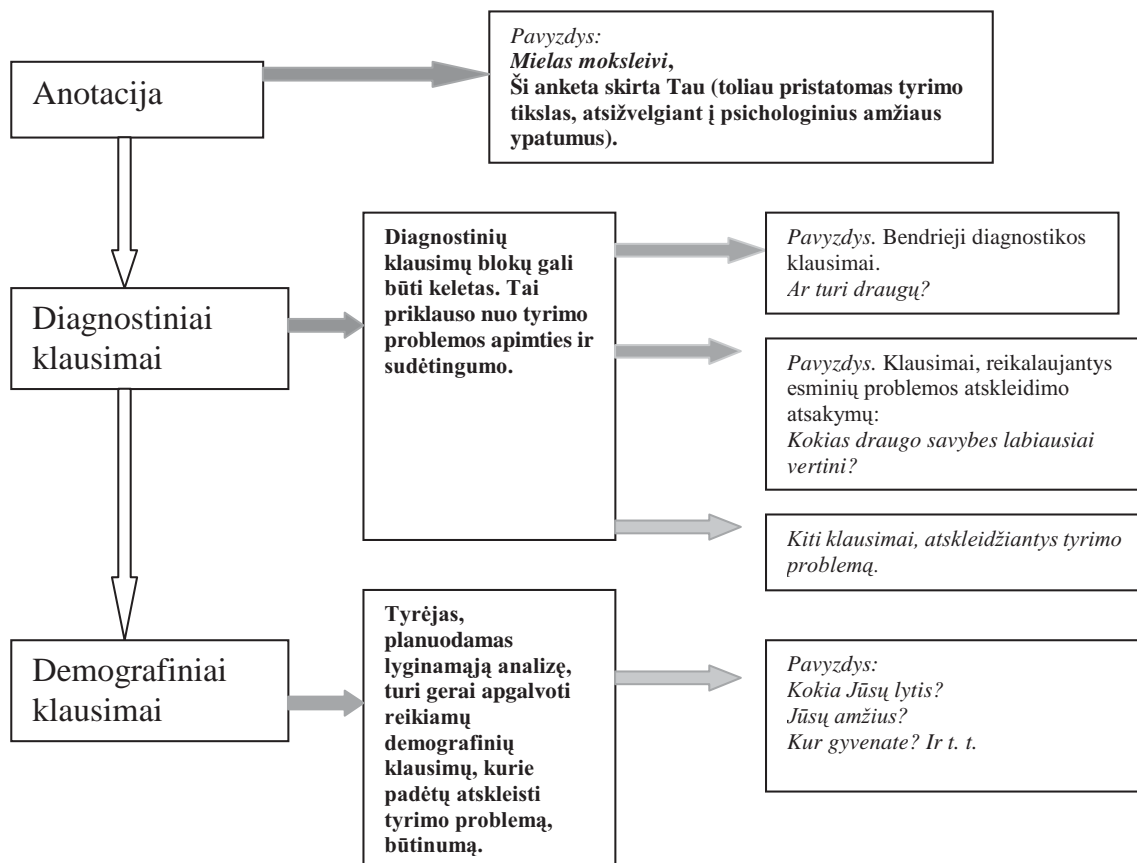
Anketinė apklausa – patogus būdas surinkti reikiamą informaciją, bet jo taikymas yra sudėtingas ir reikalauja profesionalaus pasirėngimo ir nagrinėjamos problemos išmanymo.

Anketą sudaro trys pagrindinės struktūrinės dalys: įvadinė, diagnostinė, demografinių duomenų.

Bendraisiais anketos sudarymo principais paprastai pripažįstami šie:

- svarbus anketos komponentas – jos patrauklumas. Nuo anketos patrauklumo gali priklausyti respondentų atsakymų betarpiškumas, informuotumas ir kokybė apskritai;
- turinys turi apimti tiek informacijos, kiek jos reikia problemai išspręsti, o jos klausimynas yra dėkinga ir patogi diagnostinės informacijos rinkimo priemonė, padedanti nustatyti socialinių ir pedagoginių reiškinų dėsningumus;
- „Apklausoje raštu lemiami veiksniai yra klausimų formuluotės, jų kompozicija“ [8, p. 27];
- kad būtų gauta kokybiška informacija, klausimai turi būti ne tik tinkamai suformuluoti, bet ir adekvačūs ugdymo tikrovei;
- kuriant anketą būtina atsižvelgti į tyrimo dalyvių prigimtines ir psichologines amžiaus tarpinio savybes.

Mokslininkas, rengdamasis tyrimui, turi apgalvoti visus anketinės apklausos parametrus. Kuo anketą įvairiais atžvilgiais – turinio, formos, apimties, problemos aktualumo – bus patrauklesnė, yra didesnė tikimybė, kad respondentų atsakymai bus patikimesni. Anketa respondentas turi susidomėti. Taigi rengdamas anketą tyrėjas turi būti išgilingęs ne tik į tiriamąją problemą, bet ir kūry-

biškai ją pateikti. Ypač atsakingai reikia rengti klausimyną vaikams, paaugliams. Reikia atsiminti, kad būtent jiems didelį išpūdį daro priemonės patrauklumas. Anketa yra įrankis, kurį tobulai sukonstravęs tyrėjas gali tikėtis patikimų duomenų.

Anketą kaip apklausos rūšį pakankamai išsamiai yra aptarę Lietuvos edukologinių ir kitų socialinių tyrimų metodologai. K. Kardelis apibūdino bendruosius reikalavimus, klausimų turinį ir vietą klausimyne, formuluotes, kai kuriuos formas dalykus, anketos klausimų skalės [5, p. 189–194]. R. Tidikis – anketos esmę, rūšis, rengimo metodinius principus, aprobacijos ir jos patikimumo, metodinius klausimų konstravimo reikalavimus, nurodymus, kaip nereikia formuluoti klausimų, apibūdino anketos užpildymo sąlygas, gautų duomenų sumavimo principus [12, p. 474–484]. J. Luobikienė išryškino anketinės apklausos pranašumus prieš kitus metodus, metodo trūkumus, anketos konstravimo metodologinius principus [6, p. 87–90]. J. Luobikienės rekomendacijos dažniau taikytinos sociologiniuose tyrimuose. Šiame pasirodžiusiame A. Valackienės vadovėlyje „Sociologinis tyrimas“ pateikta anketinės apklausos būdų sistema, surašytos anketos sudarymo taisyklės. Kaip ir K. Kardelio knygoje, minimi bendrieji reikalavimai, aptariama, koks turi būti klausimų turinys, kaip juos formuluoti, kokia

klausimų vieta klausimyne, išdėstyti anketos sudarymo ir apipavidalinimo reikalavimai, anketinių klausimų grupės ir skalės, pateikiamas anketos pavyzdys [13, p. 80–100].

Minėtų autorių darbuose pateikti bendrieji anketinio metodo taikymo reikalavimai, kuriuos dar privalu sukonkretinti tyrimo dalyviais pasirinkus vieno ar kito amžiaus tarpsnio vaikus. Psichologinis faktorius turi didelės reikšmės tiek konstruojant anketos klausimyną, tiek organizuojant apklausą. Apie tai užsimena G. Merkys: „Formuluojant klausimus, atsižvelgiama į respondentų auditoriją: apklausiant turinčius žemesnį išsilavinimo cenzą, vengiama tarptautinių žodžių, sudėtingų sintaksinių konstrukcijų, jaunesniesiems moksleiviams skirtuose klausimuose raštas derinamas su piešiniais ir pan.“ [8, p. 28]. Tačiau kaip sudaryti pedagoginiam tyrimui psichologiškai pagrįstą anketą, išsamesnių rekomendacijų kol kas nėra.

Tad šio darbo objektas – jaunesnio mokyklinio amžiaus vaikų ir paauglių ugdymo problemų tyrimo anketa.

Tikslas – atskleisti jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų ir paauglių ugdymo problemų tyrimo anketos parengimo psichologinius veiksnius ir konstravimo principus.

Metodai – aprašymo, sisteminimo, abstrahavimo, sintezės.

Tyrimo rezultatai

Svarbiausi vaiko psichologinės raidos ypatumai kaip kokybiškos anketinės apklausos veiksnys

Spartus raidos psichologijos ir psichologinės pedagogikos vystymasis XX a. antroje pusėje teikia daug reikšmingos informacijos apie vaiką, jo galių vystymosi savytumą, socializacijos ypatumus ir mokymosi gebėjimus.

Sistemiškai atliekant vaikystės tarpsnio problemų kokybinius ir kiekybinius tyrimus matyti, kad vaiko fizinės ir dvasinės raidos procesai vyksta nuosekliai. Taigi vaikas „eina“ brandos link [4, p. 286].

Tyrėjas neturėtų pamiršti, kad vaikystė skirstoma į kelis amžiaus periodus:

* *ankstyvąją vaikystę* (1–3 m.). Šio amžiaus vaikas ypač aktyviai sąveikauja su jį supančiu pasauliu ir suaugusiųjų padedamas jau išmoksta veiklos su daiktais ir bendravimo su žmonėmis būdų. Šiame periode atsiranda pirmieji vaikų žaidimai. Apie trečiuosius metus pradeda ryškėti vaiko veiksmų individualumas. Vaiko kalboje atsiranda naujadaras „aš pats“ kaip emocinis, „aukštesnis“ savęs vertinimas [3, p. 24]. Taigi tyrinėjant šio vaikystės periodo vaikų ugdymo problemas, negalima naudoti anketinės apklausos. Mokslininkai todėl dažniausiai taiko stebėjimo metodą;

* *ikimokyklinę vaikystę* (3–7 m.). Tai yra gana ilgas vaiko gyvenimo tarpsnis. Apibūdinama ikimokyklinę vaikystę A. Juodaitytė pažymi, kad vaikui šis periodas ypač svarbus kaip žmonių santykių pažinimo periodas. Be to, šiame amžiaus tarpsnyje prasideda kūrybinė vaiko raiška. Vaikas patiria daug emocinių išgyvenimų, pradeda suvokti moralines normas ir žmogaus vaidmenis. Tyrėjas, įvertinęs šio vaikystės periodo specifiką, savytumą ir siekdamas gauti patikimą informaciją, jos negaus taikydamas anketinę apklausą. Tiriant kokią nors šio periodo problemą, reikia naudoti žaidimo metodą;

* *jaunesniąją mokyklinę vaikystę* (7–12 m.). Tai vaiko gyvenimo mokykloje pradžia. Vaikas įgyja žinių, įgūdžių. Kognityviniai vaiko laimėjimai mokykloje labai reikšmingi tolesniam jo vystymuisi. Dažnai jie tampa vaikui jo asmenybės vertinimo kriterijais. Šiame periode vyksta intensyviausia vaiko socializacija. Šis periodas mokslininkų yra dažnai tyrinėjamas.

Jaunesnio mokyklinio amžiaus vaiko *mąstymas, dėmesys, kalba* turi specifinių ypatumų. Tinkamiausias pasaulio pažinimo ir savęs tobulinimo būdas – *žaidimas*.

Mąstymas. J. Piaget pastebėjo, kad tarp septynerių ir vienuolikos metų pasikeičia vaiko mąstymo kokybė ir viršija tas galimybes, kurias vaikas buvo pasiekęs per priešoperacinį periodą. Vaikui dar per sunku spręsti hipotetines, abstrakčias problemas. Jaunesniojoje mokyklinėje vaikystėje vaikas, spręsdamas konkrečias problemas, jau pradeda naudotis loginiu mąstymu. Vidurinėsios vaikystės amžiaus tarpsniu vaikas pradeda geriau suprasti

kitų žmonių požiūrį bei nuomonę ir gali palyginti savo nuomonę su šeimoje ir už jos ribų egzistuojančiomis nuomonėmis. Vaikas, bendraudamas su bendraamžiais, gali lyginti savo ir kitų nuomonę. Tačiau jo mąstymas vis dar yra ribotas, nes priešoperacinio mąstymo stadijos metu vaikui dar nelengva pereiti nuo tiesiogiai suvokiamų dalykų prie kompleksinių, abstrakčių kognityvinių operacijų. [15, p. 166].

Dėmesys. Dėmesio vaidmuo mąstymo vystymuisi labai svarbus, nes jis lemia, į kuriuos informacijos šaltinius bus atsižvelgta, t. y. kaip sėkmingai bus priimama informacija. Į pojūčius ar aplinką atkreipti dėmesio nesugebantis vaikas negali suprasti ar ko nors išmokti. Vidurinėsios vaikystės metu vaikas gali jau vis tiksliau susikoncentruoti, kad atliktų tam tikrą užduotį. Šiuo metu padidėja dėmesio kontrolė. Vaikas vis sąmoningiau ir labiau apgalvotai kreipia dėmesį į tuos situacijos elementus, kurie atitinka jo uždavinio tikslus. R. Žukauskienė (1996) teigia, jog vidurinėsios vaikystės metu vaikai vis geriau sugeba atsiriboti nuo trukdžių ir sukonzentruoti dėmesį į užduotį. Dažnai selektyvus vaiko dėmesys sustiprėja, kai jam sakoma „Atidžiai klausykis“, „Pažiūrėk į lentą“, „Atkreipk dėmesį“ [15 p. 78].

Vaikų kalba. Mokyklose didelis dėmesys skiriamas kalbinei vaikų kompetencijai ugdyti. Jie mokosi linkniuoti, asmenuoti, taisyklingai vartoti laikus, mokosi gramatikos taisyklių. Mokiniai tobuliau vartoja abstrakčią kalbą, neatsižvelgdami į kontekstą. Mokyklinio amžiaus vaikas pradeda tiksliau vartoti žodžius ir parinkti juos kaip bendravimo priemonę, kalbėdamas tam tikra tema klausytojui ir siekdamas tikslo. Mokykloje vaiko kalba vystosi ypač greitai: lavėja ir turtėja sparčiau, negu formuojasi kalba reiškiamas naujas mąstymo turinys. Vaiko kalbos pažangą rodo jo gebėjimas geriau žodžiais pavaizduoti pasakojamus dalykus, kad juos geriau suprastų ir kiti žmonės. Tai yra susiję su tolesne konkrečiau operacinio mąstymo raida. Mokymasis skaityti veikia vaiko kalbą, kokybiškai keičia mąstymą [15, p. 181].

Skaitymas. Pasak A. Gučo (1994), mokymasis skaityti pertvarko vaiko suvokimą ir yra įmanomas tik per tam tikras veiklos sritis – per žaidimą, piešimą, konstravimą ir kt. Šių veiklos rūšių atitinkamas organizavimas ir rūpinimasis jų tobulinimu, atsižvelgiant į vaiko sukaupimą patirtį, turi lemiamos įtakos visiems vaiko psichinės raidos dariniams (mąstymui, kalbai, vaizduotei ir kt.), o kartu ir socialiniam vaiko asmenybės tapsmui. Žaisdamas vaikas išgyvena daugelį situacijų, kurios yra būdingos suaugusiųjų gyvenimui. Žaidimo turiniu vaikas pasirenka tai, ką laiko svarbiausiu gyvenime. Per žaidimą atsiskleidžia vaiko asmenybės savybės. Pasak J. Pikūno, A. Palujanskienės (2000), žaidimo metu galima atskirti pasyvų ir dominuoti linkusį vaiką, turintį „pilkojo kardinalo savybių“. *Kognityvinė teorija žaidimą* aiškina kaip

integruoto mąstymo ir veiksmų vystymo būdą [11, p. 43].

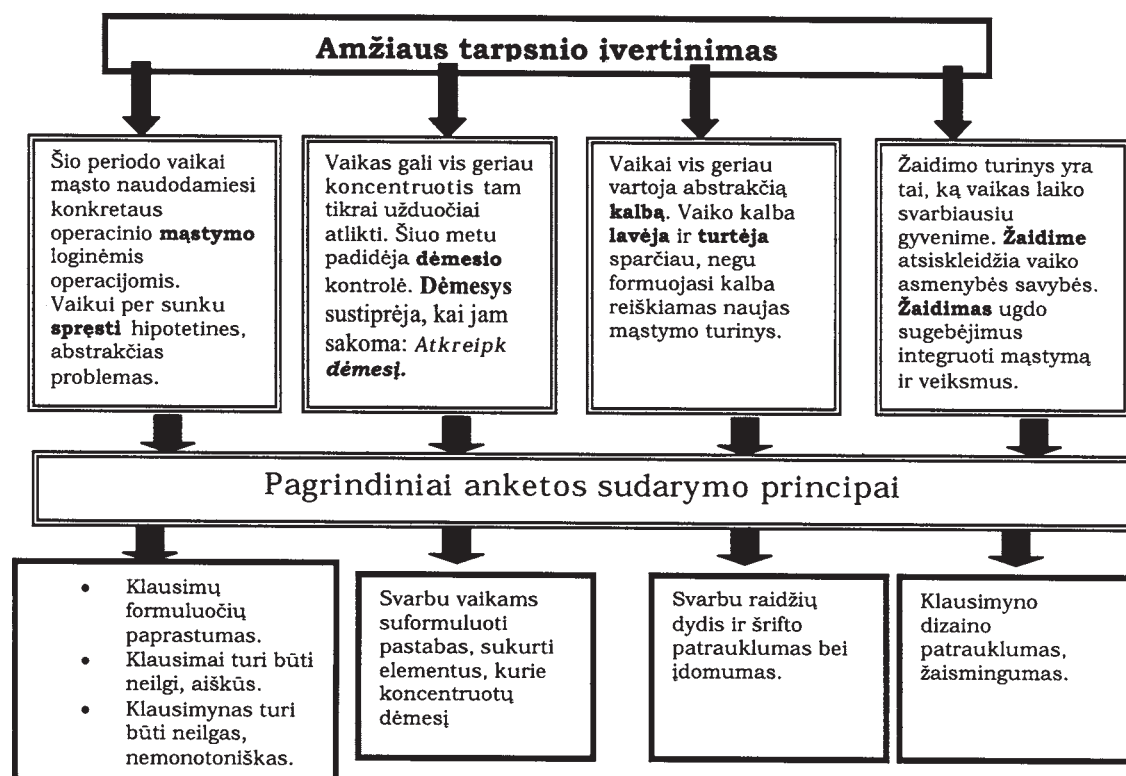
Tad sudarant anketą jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų ugdymo problemų tyrimui svarbu paisyti vaiko mąstymo, dėmesio, kalbos, veiklos ypatumų.

Jaunesniosios mokyklinės vaikystės periodo vaikų ugdymo problemų tyrimo anketos rengimo principai

Metodo veiksmingumas ir validumas priklauso nuo to, koks tyrėjo požiūris į šio metodo vertę ir kaip atsakinigai juo naudojamas.

Tyrėjas, kurdamas anketą ir rengdamasis tyrinėti šio periodo vaikų ugdymo problemas, turi orientuotis ne

tik į tyrimo problemos savitumą, bet gerai pažinti bei išanalizuoti pasirinktos amžiaus grupės respondentų ypatybes, jų sėkmes ir nesėkmes, socializacijos sunkumus, prie jų derinti anketos klausimyno turinį. Mokslininkas privalo pasistengti gerai apmąstyti klausimyną, įvertinti aktualiausius šio periodo bruožus. Anketos patrauklumas, originalumas – pirmas sėkmės etapas siekiant etiškai apklausti vaikus ir laukiant iš jų patikimos informacijos. Mokslškai nepagrįsti klausimynai daugeliu požiūriu gali būti žalingi. Todėl kuriant klausimynus, svarbu turėti galvoje ne tik bendruosius jų sudarymo principus, bet ir visas aplinkybes bei sąlygas, lemiančias metodo objektyvumą ir patikimumą (žr. 1 pav.).

1 pav. Jaunesniosios mokyklinės vaikystės periodo tyrimo anketos rengimo schema

Sudarydamas klausimynus vaikams tyrėjas pirmiausia turi įsitikinti, ar vaikas sugebės atsakyti į klausimus. Reikšmingas ir žinotinas faktorius, darantis įtaką informacijos patikimumui – vaiko sugebėjimas išlaikyti dėmesį. K. Kardelis, rašydamas apie bendruosius klausimyno sudarymo principus, nurodo, kad klausimai turėtų būti pateikti sunkėjančia tvarka: einama nuo paprastesnių prie sudėtingesnių [5, p. 190]. Tačiau tyrėjas, įvertinęs vaiko dėmesio patvarumo laipsnį, anketoje vaikams svarbiausius klausimus turi sudėlioti klausimyno

pradžioje, kol atsakinėjantieji į klausimus geba susikoncentruoti, kad atliktų užduotį. Tiriant šio amžiaus tarpsnio problemas, tinkamiausi yra *uždari klausimai*, nes respondentui pačiam nereikia formuluoti atsakymų – jie yra pateikti, tad belieka tik pasirinkti. Tiriant vaikų ugdymo problemas būtina domėtis, kokios yra šiuolaikinių vaikų interesų sritys, kaip jos vadinamos pačių vaikų, kokius žodžius bendraudami vartoja vaikai, tarp jų ir žargonizmus. *Pavyzdžiui, pasirinkus tyrimo temą „Kompiuteriniai žaidimai kaip ugdymo veiksnys“*, tyrėjas turi

sužinoti, kaip vaikai vadina kompiuterinius žaidimus ir į kokias sritis juos skirsto. Galbūt vaikų ir technologijos žodynai sutampa, tačiau vis dėlto derėtų išsiaiškinti, ar tie patys žaidimai vadinami vienodai. *Pavyzdžiui, kokietavo mėgstamiausi kompiuteriniai žaidimai: a) šaudyklės, b) strateginiai, c) sporto, d) loginiai ir t. t.* Jeigu vaikas nesupranta, ką reiškia žodžiai *loginiai, strateginiai*, yra tikimybė, jog jie šito atsakymo varianto nesirinks ne todėl, kad jie nemėgsta šitų žaidimų, bet todėl, kad nesupranta atsakymo varianto turinio prasmės. Todėl tyrėjas turėtų pateikti paprastesnius atsakymus. *Pavyzdžiui: a) loginiai – kortos; b) strateginiai – kurti gyvenvietes, miestas, kurti ekonomiką ir t. t.* Uždari klausimai gali būti sudominantys. Jie suteikia anketai patrauklumo.

Vertinant vidurinėsios vaikystės raidos ypatumus, klausimyne derėtų pateikti kuo mažiau atviro tipo klausimų. Užduodant šio tipo klausimus vienu iš kriterijų reikia laikyti atminties ypatumus. Vaikų atminties aktyvumas lemia atsakymų individualumą, išsamumą. Be to, vaikai gali neteisingai suprasti klausimą, o jį netinkamai paaiškinus galima vaikams padaryti poveikį, jog šie atsakys taip, kaip „reikia“. Todėl atviri klausimai yra rekomenduojami užduoti vaikams bandomojo tyrimo metu, papildant galimus uždarojo tipo klausimų atsakymus.

Vaikams yra lengviausia atsakyti į konkrečius arba tiesioginius klausimus. *Pavyzdžiui: Kokį turi kompiuterį? Iš kur gauni žaidimus? Ar visi šeimos nariai žaidžia kompiuterinius žaidimus?*

Būtina vaikams užduoti kontrolinių klausimų, kurie parodo, ar jie suvokia klausimą. Atsakymai į juos, be to, parodo apklausoje dalyvaujančio vaiko atsakymų objektyvumą.

Anketos jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams struktūra

Vaikams skirta anketa savo struktūra turi skirtis nuo kitų amžiaus tarpsnių respondentams rengiamų anketų. Ji sudaroma remiantis ne tik teorinėmis žiniomis, tiriamojo darbo patirtimi, bet ir daugeliu kitų atžvilgių bei labai kūrybiškai. Laukiant objektyvių ir patikimų duomenų, tikslinga nepamiršti, kad tai pasiekti gali padėti ne tik klausimų formuluočių aiškumas ir paprastumas, bet ir klausimyno originalumas bei patrauklumas.

Įvadinė anketos dalis – instrukcija. Šia dalimi tyrėjas turi sudominti vaikus ir sužadinti norą dalyvauti apklausoje. Instrukcija, arba įvadinė anketos dalis, turi būti trumpa ir aiški, kad vaikams ją perskaičius nekiltų neaiškumų. Instrukcija turi būti tokio pobūdžio, kokia yra, pavyzdžiui, žaidimo instrukcija, nurodanti, kaip elgtis su vienu ar kitu žaislu. Anketoje nebūtina formuluoti tyrimo tikslo, rezultatų panaudojimo tvarkos, nes vaikams tai nėra aktualu. Reikia aiškiai suformuluoti anketos pildymo taisyklės, naudoti ryškesnę šriftą, kuris išskirtų iš viso teksto turinio. Rengiant įvadinę anketos

dalį atsimintina, kad vaikams labai aktualu šrifto patrauklumas. Šriftas negali būti nuobodus. Rekomenduojama šriftą naudoti tokį, kuris vizualiai didina raides, tekstą daro dinamiškesnį, nemonotonišką, linksmesnį. *Pavyzdžiui: Arial; Bookman Old Style.* Taigi instrukcija turi būti tokia, kad ją skaitydamas vaikas nepavargtų ir sudomėtų ją.

Tyrėjas, rengdamas pagrindinę klausimyno dalį, turi pasitelkti visas savo kūrybines galias ir įsisąmoninti, jog viduriniojoje vaikystėje vaikams yra aktualu, kad jie būtų pagirti, paskatinti. Kaip žinoma, biheioristai ypač pabrėžia, kad paskatinimas daugelį vaikų veikia labai teigiamai. Todėl prie esminių tyrimo klausimų rekomenduojama pridėti paskatinimo elementus. *Pavyzdžiui: ☺, €, **

Ypač du pirmieji anketos klausimai turi sudominti vaikus, teigiamai nuteikti tolesniam darbui, tačiau jie neturėtų būti svarbiausi informacijai gauti. *Pavyzdžiui: tyrimo tema: Kompiuteriniai žaidimai kaip ugdymo veiksnys.* Klausimyno pradžioje galėtų būti nedidelis žaidimo fragmentas, kurį mokiniai turėtų paaiškinti. Stengiantis sudominti vaikus, po klausimo galima parašyti pastabą, jog pateikus atsakymus į pusę klausimų laukia siurprizas ir t. t. Tokie sudominimo elementai stimuliuoja mažuosius respondentus nuoširdžiai dalyvauti apklausoje, o nuo to priklauso duomenų patikimumas.

Respondentas turėtų atsiminti, kad prie kiekvieno klausimo turėtų pateikti žymėjimo instrukciją. *Pavyzdžiui: pasirinktą atsakymą žymėti taip* × – tokiu atveju respondentas neužmirš žymėjimo taisyklės ir koncentruosis į klausimo turinį. Atsimeriant, kad vaiko dėmesys sustiprėja, kai jam yra pateikiamos pastabos: *Atkreipk dėmesį, Čia labai svarbu* ir t. t., prie reikšmingų klausimų tikslinga prirašyti pastabas, primenančias, kad čia iš tiesų labai svarbu.

Klausimynas neturi būti nuobodus ar ilgas, tačiau keli kontroliniai klausimai yra būtini. Įpusėjus darbui respondentui būtina pasiūlyti pailsėti, paskaityti anketos lapo pabaigoje, tyrėjo iš anksto kokį nors trumpą nuotaikingo turinio pasakojimą (žr. 2 pav.).

Ne mažiau svarbu anketos apipavidalinimas ir struktūra, klausimų sudėliojimo įvairumas. Kuo žaismingiau klausimai bus sudėlioti, tuo anketa vaikus labiau patrauks.

Labai svarbus elementas, naudojant anketą, yra aplinka, kur vyksta apklausa. Vaiko atsivadavimas darbui priklauso ne tik nuo anketos patrauklumo, bet ir nuo aplinkos. Sukūrus tinkamą aplinką, vaikai gali patys nusiteikti ir susikaupti kūrybiškam darbui. Norint gauti geresnius rezultatus klasėje, grupėje, reikia taip organizuoti darbą, kad vaikas galėtų individualiai atsakinėti ir neblaškyti kitų dėmesio. Todėl apklausos metu turėtų būti sukurta tokia aplinka, kad vaikų nevaržytų ir neblaškytų išoriniai veiksniai ir kad atsakinėjantieji galėtų visas savo žinias ir gebėjimus panaudoti atsakymams.

Sveiki, moksleiviai,

Mieli vaikai, šio klausimyno tikslas yra sužinoti apie jūsų labiausiai mėgstamus ir nemėgstamus kompiuterinius žaidimus. Jūsų atsakymai nebus vertinami, galite laisvai išreikšti savo nuomonę. O savo atsakymais labiau padėsite suaugusiems, mokytojams, tėvams suprasti, kokią reikšmę jūsų gyvenime turi kompiuteriniai žaidimai.

Atidžiai perskaityk kiekvieną klausimą ir pasirink tau tinkamą atsakymą: užbraukdamas šią šypsenėlę!

1. 1. Kiek tau metų?

- 1. 8 metai
- 2. 9 metai
- 3. 10 metų
- 4. 11 metų

2. 2. Kokia tavo lytis?

- 1. mergaitė
- 2. berniukas

3. Ką tu mėgsti veikti laisvalaikį? (pasirink kelis tau tinkamus atsakymus).

- 1. Žaisti
- 2. Piešti
- 3. Žaisti kompiuteriu

3. Ką tu moki daryti kompiuteriu? (pasirink kelis tau tinkamus atsakymus).

- 1. Piešti
- 2. Skaičiuoti
- 3. Rašyti
- 4. Žaisti
- 5. Naudotis internetu

Pažiūrėk, kompiuteris jau pavargęs, pailsėk ir tu. Valio tu jau atsakei į 3 klausimus !

2 pav. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams rekomenduojamos anketos pavyzdys

Svarbiausi paauglių psichologinės raidos ypatumai, lemiantys anketinės apklausos duomenų kokybę

Fizinė raida. Keičiasi paauglio nervų sistemos būklė. Elektroencefalografinių (1993) tyrimų duomenimis, paauglystėje smegenų požievės suaktyvėja. Paauglių elgesiui būdingas nervingumas, nesantūrumas, emocinių reakcijų nepastovumas.

Vystosi smegenys, jų aukštesniosios sritys – smegenų žievės, kaktos sritys. Tai padidina paauglio kokybiškesnės protinės veiklos galimybes: suvokimas darosi prasmingesnis, o dėmesio valingumas lengviau koreguojamas [10, p. 110].

Mąstymo, perspektyvos suvokimas. J. Piaget (1965) pirmasis nustatė skiriamąjį paauglio bruožą: paauglys daug dėmesio skiria ne realybei, o galimybei. Konkretus

operacinis mąstymas sprendžiant problemas yra racionalus ir logiškas, bet jis nėra susijęs su galimybėmis. Prasi-dėjus operacinio mąstymo stadijai, paauglys sugeba samprotauti taip, kaip problemos sprendimo ieškantis mokslininkas. Paauglio mąstymas yra abstraktus, nes paauglys gali sukurti naujas, bendresnes logines taisykles, naudodamas vidinę refleksiją ir manipuliudamas mintimis [15, p. 298]. Atsiranda kokybiškai nauja intelekto savybė – sugebėjimas samprotauti, kurti teorines prielaidas, savarankiškus vertinti ir nuspręsti.

Paauglys pajėgia teoriškai samprotauti. Jis gali susidomėti žodiniu argumentavimu ir vertinti jo vidinį, loginį validumą, neatsižvelgdamas į realaus pasaulio aplinkybes. Abstraktaus mąstymo gebėjimus paaugliai sugeba pritaikyti, naudodami kalba pagrįstas reprezentavimo

sistemas, kurios yra visiškai atskirtos nuo konkrečios realybės. Paaugliams būdingas samprotavimo būdas, pagrįstas daugiau ar mažiau aiškiais priežastiniais modeliais. Kai kurie autoriai (D. M. Brodzinsky'is, A. V. Gormly'is, S. R. Ambronas ir kt.) nustatė, kad nei paaugliai, nei suaugę žmonės visą laiką nesinaudoja formaliu operaciniu mąstymu, nors ir moka taip mąstyti. Formalus operacinis mąstymas priklauso nuo užduoties ar problemos turinio specifikos.

Formalus operacinis egocentrizmas pasireiškia tuo, kad paauglys tvirtina, kad tik tuo atveju, kai visa žmonija savo gyvenimą grįš idealizmo principais, pasaulis taps tobulesnio gyvenimo vieta. Paaugliai žino, kad kiekvienas žmogus gali turėti savo nuomonę. Tačiau dar nepakankamai turtinga paauglių gyvenimo patirtis bei nepakankamai išugdytas loginis mąstymas lemia taip pat nepakankamai adekvačią nuomonę apie save: paaugliams atrodo, kad jie yra visų juos supančių žmonių dėmesio centre. Paaugliai įsitikinę, kad jų mintys ir idėjos yra unikaliaios, jas visi pripažįsta, o žmonių išgyvenimus adekvačiai suprasti gali tik jie – paaugliai [15, p. 299].

Jausmų pasikeitimai. Paaugliai išgyvena nesaugumo jausmą. Dėl besikeičiančių kūno dalių formų ir besiformuojančios asmenybės paaugliai išgyvena nesaugumo jausmą, nerimastingumą dėl lytinio potraukio veržimosi į sąmonės lygmenį [7]. Paauglys dažnai būna irzlus, neramus, o kartais – perdėtai jautrus bei impulsyvus, o suaugusiojo norą jam padėti traktuoja kaip bandymą riboti jo laisvę, nors, kita vertus, laukia jo pagalbos. Paauglystėje labai sustiprėja galimų nesėkmių bei asmeninio neadekvatumo baimės jausmas. Santykiai su bendraamžiais paaugliams tampa daug svarbesni negu anksčiau. Taigi paaugliams rūpi turėti bendraamžių draugų ir būti populiariam tarp jų. Didesnis savęs įsisauganinimas yra sietinas su stipresnia baimė pasirodyti nepatraukliam ar kvailam.

Paauglio gyvenimas pakankamai emocionalus. Džiaugsmas, pasitenkinimas savimi dažnai kaitaliojasi su nepasitenkinimu ir net viltimi – tai sparčiai besikeičiančios gyvenimiškos situacijos ir audringai besiformuojančių naujų paauglių psichologinių bruožų išdava. Vienus emocijus išgyvenimus paaugliai išreiškia atvirai arba net drastiškai. Nemažai paauglių kenčia dėl nevisavertiškumo jausmo. Paauglys pergyvena, kad jis nepakankamai patrauklus, stiprus ar protingas. Dažnai su paauglių nepasitenkinimu savimi ir kitais susijęs jų agresyvumas [14].

Anketos paauglių problemoms tirti rengimo avitumas

Mokslinių tyrimų universalumo požiūriu paauglystės periodas yra labiausiai tyrinėjamas. Tai pats sudėtingiausias, įdomiausias ir jautriausias žmogaus gyvenimo periodas. Todėl itin didelis dėmesys turi būti skirtas pasirodymui tirti ir gautiems duomenims interpretuoti.

Paauglystė skiriasi nuo vaikystės. Jeigu tyrėjas, rengda-

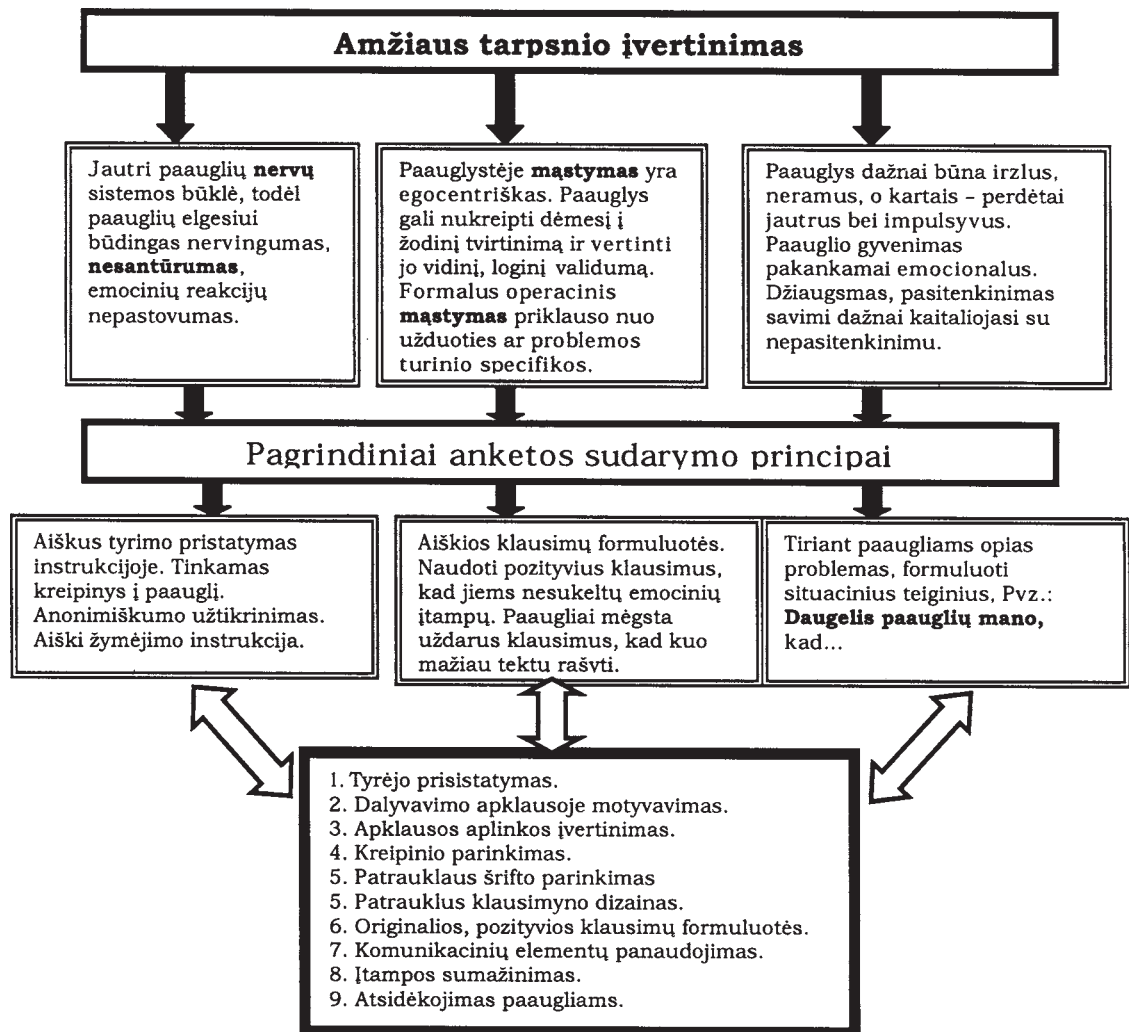
masis tyrinėti vaikystės periodą, turi gerai žinoti apie kalbinius vaikų gebėjimus, valingo dėmesio išlaikymo ypatumus, sąvokų naudojimo lygmenį, tai tyrimo objektu pasirinkus paauglystės problemas, ypač svarbu atsižvelgti į paauglio asmenybės jautrumą ir sugebėti užmegzti kontaktus su šio amžiaus tarpsnio vaikais. Klausimyno rengimas, be to, priklauso ir nuo tyrimo problemos pasirinkimo.

Tyrėjas neturi pamiršti, kad kuo problema paaugliams opesnė, tuo jie jautriau reaguoja į klausimyno klausimus ir nenori į juos nuoširdžiai atsakyti. Tad labai svarbu įvertinti visus galimo duomenų iškreipimo veiksnius. Rengiant klausimyną paaugliams, tyrėjas tai turi daryti labai atsakingai ir remtis ne tik metodologinėmis, bet ir antropologinėmis žiniomis

Rengiant anketą paaugliams žinotina, kad ji negali būti monotoniška, oficiali. Būtina prisiminti, jog anketinė apklausa paaugliams dažniausiai primena egzaminą, kontrolinį darbą, jeigu jų klausinėjama apie žinias, veiklos įgūdžius ir mokymąsi. Skirtingai negu vaikams, sudarant anketą paaugliams didžiausias dėmesys turi būti skiriamas instrukcijai, įvadinei klausimyno daliai. Paaugliams rūpi sužinoti, kodėl jie yra klausinėjami, kur ir kuriam tikslui bus panaudojama informacija. Be to, būtina užtikrinti paauglių anonimiškumą. Instrukcija turi būti trumpa aiški ir logiškai paaiškintas tyrimo tikslas. Instrukcijos kokybė priklauso nuo tyrimo temos sudėtingumo, aktualumo paaugliams. Tyrėjui būtina atsiminti, kad paauglystės laikotarpis mokslininkų yra intensyviai tyrinėjamas, todėl tie patys paaugliai gali dalyvauti apklausoje ne pirmą kartą ir gali turėti išankstinį nusistatymą anketinės apklausos metodo atžvilgiu. Todėl instrukcija turi būti parengta taip, jog būtų paaugliui viskas aišku, o klausimynas nesudarytų įtampos dėl atsakymo anonimiškumo. Tyrėjas turi atsiminti, kad paaugliai jautriai reaguoja į savo komunikavimo su draugais problemas, nesėkmes moksle ir kt. Todėl būtina paaiškinti, kad jų atsakymai nebus vertinami pažymiais ir pateikti atskirai, o jais bus operuojama tik bendroje statistinėje lentelėje ir pan. Kreipimasis į paauglius pastariesiems, priešingai negu suaugusiems ir vyresniems žmonėms, ypač reikšmingas. Nuoširdus kreipimasis palaiko teigiamą nuotaiką, paskatina paauglius greičiau nusiteikti atsakinėti į klausimus. *Pavyzdžiui: Mielas moksleivi, brangus moksleivi ir t. t.*

Tyrėjas turėtų sudaryti klausimyną paaugliams taip, kad atsakinėjant į klausimus jiems kuo mažiau tektų įdėti pastangų, nes paaugliai tai daro nenoriai. Paaugliai labiausiai vertina uždarus klausimus ir į juos noriai atsakinėja.

Rengiant pagrindinę klausimyno dalį tyrėjas turi žinoti, kad pirmiausia turėtų būti įrašyti bendresni klausimai, kurie nuteikia respondentą darbui. *Pavyzdžiui, tyrimo tema: „Paauglių vertybių raida bendruomenėje“.* Pirmasis klausimas negali būti apie tai, kokias paaugliai renkasi vertybes ir pan. Tyrėjas turėtų pirmais klausimais sudominti respon-

3 pav. Paauglystės problemų tyrimo anketos klausimyno sudarymo principai

dentą ir klausti: *Ką laisvalaikiu su draugais veikiate?, Jeigu būtų galimybė išpildyti tris Tavo norus, kokį pirmą pasirinktum?* ir t. t. Po to eina diagnostiniai klausimai, kuriais norima gauti pagrindinius atsakymus, reikalingus tyrimo problemai atskleisti. Tyrėjas turi atsiminti, kaip formuluoti klausimus paaugliams, nes būtent taikant diagnostinius klausimus paaugliams galima socialinė pageida – vienas iš veiksnių, lemiančių iškreiptus diagnostinius duomenis.

Tarp paauglių pasitaiko tokių, kurie siekia demonstruoti nepritarimą tyrimui, kai perskaito jiems nepatinančius klausimus, kurie gali atskleisti jų problemas. Todėl būtina formuluoti pozityvius klausimus. Tyrėjas turi gauti informaciją apie problemas būtent klausdamas pozityviai. Pavyzdžiui: *Kokias savo asmenines savybes labiausiai teigiamai vertini – nuoširdumą, paprastumą, godumą, linksmumą, žingeidumą, pavydumą ir pan.*

Paaugliai neretai negeba realiai savęs vertinti. Idealo „aš“ bruožus jie priskiria realiajam „aš“ ir taip atsaki-

nėja į klausimus nesuvokdami, jog atsakinėja nesąžiningai. Todėl būtina užduoti paaugliams kelis kontrolinius klausimus. Kontroliniai klausimai turi būti suformuluoti taip, kad paaugliai nepajustų, jog tai yra būtent kontroliniai klausimai. Pavyzdžiui: *Kuriomis asmeninėmis savybėmis tu labiausiai didžiuojiesi – nuoširdumu, paprastumu, godumu, linksmumu, žingeidumu, pavydumu ir pan.*

Tiriant paaugliams ypač opias problemas, pavyzdžiui, *draugų atstūmimą, nesugebėjimą mokytis, skurdą*, būtina formuluoti situacinius klausimus. Situacijose dalyvauja tariamas asmuo, nes paauglys į tiesmukiškai užduotą klausimą gali vengti atsakyti arba atsakyti neadekvačiai. Pavyzdžiui: *Dažniausiai vaikams nesiseka bendrauti su draugais dėl konfliktiškumo, agresyvumo, lyderavimo tarp draugų ir pan.*

Kaip ir jaunesniems vaikams, taip ir paaugliams labai svarbu klausimyno patrauklumas. Patrauklus, originalus klausimynas skatina paauglius dalyvauti apklausoje. Jie

gėrisi klausimyno forma, teigiamai ją vertina. Būtina naudoti tarp paauglių populiarius ir jiems teigiamą nuotaiką keliančius, taip pat emocinę įtampą mažinančius komunikacinius ženklus. Peržengus pusės klausimyno ribą reiktų pateikti nuorodą, kad darbas jau įpusėtas. Tai padės paaugliams mobilizuotis ir iki galo atsakyti į visus klausimus. Klausimyno gale dera pateikti užduotį ar linksmą istoriją, kad paauglys po apklausos atsipalaiduotų. *Pavyzdžiui*, siekiant sumažinti emocinę įtampą, anketoje viename mūsų tyrime buvo panaudoti šie tarp paauglių populiarūs simboliai: ☺, ☹, 🤔, 🙄, 🙊, 🙋, 🙌, 🙍, 🙎, 🙏, 🙐, 🙑, 🙒. Paauglių reakcija buvo labai teigiama.

Išvados

1. Anketinė apklausa – viena iš anketinės apklausos rūšių, turinčių tam tikrų trūkumų, tačiau leidžianti surinkti pakankamai adekvačią informaciją apie socialinius bei pedagoginius reiškinius.
2. Sudarant anketą jaunesnio mokyklinio amžiaus vaikų ir paauglių ugdymo problemoms tirti, vadovaujama bendraisiais anketos sudarymo principais, drauge paisoma šių amžiaus tarpsnių vaikų psichologinės, socialinės ir intelektualinės brandos ypatumų.
3. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikai mąsto naudodamiesi konkrečiau operacinio mąstymo loginėmis operacijomis. Jiems sunku spręsti hipotetines, abstrakčias problemas. Tačiau vaikai vis geriau gali koncentruotis tam tikrai užduočiai atlikti. Padidėja dėmesio kontrolė. Dėmesys ypač sustiprėja, kai jiems sakoma: *Atkreipk dėmesį* ar pan. Vaikai vis geriau vartoja abstrakčią kalbą, kuri lavėja ir turtėja sparčiau negu formuojasi kalba reiškiamas naujas turinys. Vaiko asmeninės savybės atsiskleidžia žaidime. Žaidimas ugdo sugebėjimus integruoti mąstymą ir veiksmus Minėtų dalykų reikia pasyti sudarant anketą apklausai.
4. Anketos jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų problemoms tirti savitumas apima šiuos dalykus: instrukcinė anketos dalis turi sudominti vaikus, joje turi būti aiškiai suformuluotos anketos pildymo taisyklės; klausimynas neturi būti ilgas, klausimų formuluotės paprastos, ypač vaikus turi sudominti pirmieji du anketos klausimai, būtini kontroliniai klausimai; galimi paskatinantys pastebėjimai, kad *čia labai svarbu* ir kt.; atkreiptinas dėmesys į vizualinę anketos patrauklumą – svarbu raidžių dydis ir šrifto patrauklumas, klausimyno dizaino žaismingumas – svarbu raidžių dydis ir šrifto patrauklumas.
5. Paauglystė skiriasi nuo vaikystės. Tyrimo objektu pasirinkus paauglystės problemas, ypač svarbu atsižvelgti į paauglio asmenybės jautrumą ir sugebėti užmegzti ryšius su šio amžiaus tarpsnio vaikais. Paauglių nervų sistema jautri, todėl ir elgesiui būdinga nervingumas, nesantūrumas, emocijų reakcijų nepastovumas. Pa-

auglystėje mąstymas yra egocentriškas. Paauglys gali nukreipti dėmesį į žodinių tvirtinimą ir vertinti jo vidinį, loginį, validumą. Formalus operacinis mąstymas priklauso nuo užduoties ir problemos turinio specifikos. Paauglys būna irzlus, neramus. O kartais perdėtai jautrus ir impulsyvus. Gyvenimas pakankamai emocionalus. Džiaugsmas, pasitenkinimas savimi dažnai kaitaliojasi su nepasitenkinimu.

6. Rengiant klausimyną paaugliams žinotina, jog jis negali būti monotoniškas, oficialus. Būtina prisiminti, kad anketinė apklausa paaugliams dažnai primena egzaminą, kontrolinį darbą, jeigu jie klausinėjami apie žinias, veiklos įgūdžius ir mokymąsi. Tyrejas turėtų sudaryti klausimyną paaugliams taip, kad kuo mažiau jiems tektų įdėti pastangų atsakinėjant į klausimus, nes paaugliai tai daro nenoriai. Jie labiau vertina uždarus klausimus ir į juos noriai atsako.
7. Pagrindiniai anketos, skirtos paauglių ugdymo problemoms tirti, sudarymo principai yra šie: kruopščiai apgalvota įvadinė dalis, parinktas tinkamas kreipinys į paauglį, anonimiškumo užtikrinimas, aiški atsakymų žymėjimo instrukcija; aiškios klausimų formuluotės, pozityvūs emocinės įtampos nesukeliantys klausimai – tam tikslui gali tarnauti tarp paauglių populiarūs simbolika, dominuoja uždari klausimai; patrauklus klausimyno dizainas; būtina padėka paaugliams už dalyvavimą apklausoje.

Literatūra

1. Bitinas B. Ugdymo tyrimų metodologija. – Vilnius: Jošara, 1998.
2. Brodzinsky D. M., Gormly A. V., Ambron S. R. Lifespan human Development. – New York: The Guilford press, 1994.
3. Juodaitytė A. Socializacija ir ugdymas vaikystėje. – Vilnius, 2002.
4. Juodaitytė A. Vaikystės fenomenas: socialinis-educacinis aspektas. – Šiauliai: ŠU, 2003.
5. Kardelis K. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodika. Kaunas: Judex leidykla, 2002. 6. Luobikienė I. Sociologinių tyrimų metodika. – Kaunas: KTU, 2004.
7. Maniukaitė G. Jaunimo gyvenimo tikslai ir jų išgyvenimo realijos: Vertybinis problemas aspektas // Kelias: sociologiniai tyrimai. – Vilnius, 1992.
8. Merkys G. Pedagoginio tyrimo metodologijos pradmenys. – Šiauliai: ŠU, 1999.
9. Merkys G. Testavimas – socialinių mokslų principas. Metodologinio diskurso projekcija // Socialiniai mokslai. Edukologija. – Kaunas: KTU, 1999, Nr. 22 (19), p. 7–21.
10. Myers D. Psichologija. – Vilnius, 2000.
11. Palujanskienė A., Pikūnas J. Asmenybės vystymasis. – Vilnius, 2000.

12. Tidikis R. Socialinių mokslų tyrimų metodologija. – Vilnius: LTU, 2003.
13. Valackienė A. Sociologinis tyrimas. – Kaunas: Technologija, 2004.
14. Želvys R. Bendravimo psichologija. – Vilnius, 1994.
15. Žukauskienė R. Raidos psichologija. – Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1996.

Summary

Ona Tijūnėlienė, Akvilė Virbalienė

QUESTIONNAIRES, MEANS OF PEDAGOGICAL PHENOMENA'S VERIFICATION, FUNDAMENTS OF PSYCHOLOGICAL CONSTRUCTION

Scientists of our country often use questionnaires in practice. Although many scientists such as K.Kardelis, G.Merkys, R.Tidikis and others admit that questionnaires have some major drawbacks, they are still used as a comfortable method to collect qualitative information, which also requires preparation to use it professionally and good knowledge of a problem that is being analyzed.

In Lithuania methodologists of social researches have already discussed about a questionnaire as a means of questioning quite in detail. In the literature of methodological resources attention is partly paid to a psychological factor, which plays an important role in a questionnaire's construction, as well as in organizing a questioning. Nevertheless, there are still no comprehensive recommendations. Therefore, the authors of the article have chosen a questionnaire for a research of juniors' and adolescents' educational problems as an object of the research. The research is aimed at revealing psychological factors as well as principals of a questionnaire's preparation for the research of educational problems concerning children of that age. Methods used in the research – descriptive, systematic, abstract, synthesis.

The questionnaire for the research of educational problems concerning juniority and adolescents is set according to general principals for questionnaires. Also, peculiarities of children's psychological, social and intellectual maturity have been taken into consideration.

Juniors' mind is based on logical operations of particular logical thinking. It is difficult for them to solve hypothetic, abstract problems. Nevertheless, children are able to concentrate on a particular assignment better and better. Besides, attention control increases. Attention especially increases when it is emphasized "Pay attention". Children start using abstract speech, which develops faster than new content expressed by speech forms. Personal qualities of a child reflect during games. Games develop abilities to integrate mind and actions. These things should be taken into consideration while preparing a questionnaire.

Distinction of the questionnaire for the investigation of juniors' problems include those things: introduction has to attract children's attention; rules of filling in the form have to be formulated clearly; a questionnaire cannot be long; formulations of questions have to be simple; first two questions

have to attract children's attention especially; control questions are necessary; encouraging notes like "very important", etc., are also possible; a lot of attention has to be paid to the attractiveness of a questionnaire – the size of letters and attractive print, unusual design.

Adolescence is different from childhood. Since the object of the research is adolescence's problems, it is essential to take into consideration sensitiveness of adolescent's personality and manage to affiliate with children of this age. Adolescents have a sensitive nervous system, so being nervous, intemperate and having unstable emotional reactions is common for their behavior. Thinking during adolescence is egocentric. An adolescent can apply to a verbal affirmation (statement) and assess its internal and logical validity. Formal operational thinking depends on the assignment and peculiarity of a problem's content. An adolescent is irritable, anxious, and sometimes extremely sensitive and impulsive. Life is emotional enough. Joy and self satisfaction interchange with dissatisfaction.

While preparing a questionnaire for adolescents it is very important to know that it cannot be monotonous and formal. It is essential to remember that questioning often reminds adolescents of an examination or a test if they are being asked about their knowledge, work skills and studying. A researcher has to make a questionnaire in the way so that they put as little effort as possible to answer the questions, because adolescents are not very eager to do it. Adolescents prefer a closed type of questions and show more enthusiasm in answering them.

The main principals for making a questionnaire for the research of adolescents' education problems are the following: thoroughly considered introduction; suitable address to an adolescent; vouch for anonymity; clear instructions of marking the answers; clear formulations of questions; positive questions that do not provoke tension (for this particular purpose symbols, which are popular among adolescents could be used); prevalence of closed type of questions; attractive design; a thank-you for participating in a questioning is absolutely necessary.

*Klaipėdos universitetas,
Edukologijos katedra
Įteikta 2005 m. rugšėjo mėn.*